

SPIS TREŚCI

Wstęp (Kazimierz Meredyk)	13
--	----

Spis symboli	19
---------------------------	----

CZEŚĆ I. MIKROEKONOMIA

✓ Rozdział 1. Przedmiot ekonomii (Kazimierz Meredyk)	23
1.1. Gospodarka	23
1.2. Wiedza gospodarcza	27
1.3. Teleologiczne aspekty gospodarowania	33
1.4. Klasyfikacja nauk ekonomicznych	35
Zadania sprawdzające	36
✓ Rozdział 2. Teleologiczne aspekty działalności gospodarczej (Kazimierz Meredyk)	41
2.1. Cel a ryzyko i niepewność w działalności gospodarczej	41
2.2. Transformacja zasobów w efekty gospodarcze	43
2.3. Podział produktu	50
2.4. Powiększanie produktu	51
2.5. Wartość produktu a zasoby naturalne	53
2.6. Przestrzenne różnicowanie warunków przyrodniczych jako źródło nadwyżki ekonomicznej	56
Zadania sprawdzające	59
✓ Rozdział 3. Środki działalności gospodarczej. Kapitał (Munir Al-Kaber, Kazimierz Meredyk)	65
3.1. Pojęcie zasobów gospodarczych i kapitału	65
3.2. Relacje kapitałowe i techniczne	68
3.3. Tworzenie i alokacja zasobów	70
3.4. Struktura kapitału a struktura produkcji	71
3.5. Akumulacja i odtwarzanie kapitału	73
3.6. System zasilania współczesnego przedsiębiorstwa	75
3.6.1. Zasilanie zewnętrzne i wewnętrzne	75
3.6.2. Zasilanie z funduszy <i>venture capital</i>	77
Zadania sprawdzające	85

Rozdział 4. Metody koordynacji działalności gospodarczej	
(Bogusław Plawgo)	89
4.1. Mechanizm funkcjonowania gospodarki	89
4.2. Modele funkcjonowania gospodarki narodowej	91
4.3. Kryteria oceny efektywności modeli funkcjonowania gospodarki	94
4.4. Niedoskonałości mechanizmu rynkowego (<i>market failures</i>)	
jako przesłanka gospodarczej ingerencji państwa	96
4.4.1. Niedoskonałość konkurencji	96
4.4.2. Efekty zewnętrzne	100
4.4.3. Dobra publiczne	102
4.4.4. Niekompletność rynków	103
4.4.5. Niepełna informacja	104
4.4.6. Bezrobocie, inflacja i brak równowagi	104
4.4.7. Redystrybucja oraz dobra społecznie pożądane i niepożądane	105
Zadania sprawdzające	106
Rozdział 5. Przedsiębiorstwo jako podmiot działalności gospodarczej	
(Bogusław Plawgo)	111
5.1. Przedsiębiorstwo i rynek jako alternatywne sposoby organizacji	
przedsiębiorstw gospodarczych	111
5.2. Tradycyjna koncepcja przedsiębiorstwa	114
5.3. Ekonomiczne rodzaje przedsiębiorstw	116
5.4. Specyfika funkcjonowania wielkich spółek akcyjnych	118
5.5. Specyfika małych i średnich przedsiębiorstw (MSP)	120
5.6. Kooperacja i struktury sieciowe	121
5.7. Źródła finansowania rozwoju przedsiębiorstwa	123
5.8. Podstawowe pojęcia z zakresu rachunkowości przedsiębiorstw	125
Zadania sprawdzające	127
Rozdział 6. Teoria równowagi konsumenta	
(Barbara Bakier, Ewa Gruszevska)	133
6.1. Użyteczność całkowita i krańcowa	133
6.2. Wybór i nadwyżka konsumenta	136
6.3. Optimum konsumenta i jego zmiany	139
6.4. Ścieżki ekspansji konsumenta	147
Zadania sprawdzające	151
Rozdział 7. Teoria popytu (Barbara Bakier, Ewa Gruszevska)	159
7.1. Popyt a użyteczność krańcowa. Istota popytu	159
7.2. Popyt a cena	160
7.2. Popyt a dochód	164
7.3. Pozostałe determinanty popytu	167
7.4. Charakter popytu a przychody przedsiębiorstw	169
Zadania sprawdzające	170

Rozdział 8. Pieniądz i cena (Kazimierz Meredyk)	177
8.1. Wstęp	177
8.2. Powstanie i rozwój pieniądza	178
8.3. Istota i funkcje pieniądza	180
8.4. Rodzaje pieniądza	181
8.5. Cena i rodzaje cen	184
8.6. Funkcje cen	191
8.7. System cen	192
Zadania sprawdzające	195
Rozdział 9. Bank i kredyt (Agnieszka Grzybowska)	199
9.1. Istota i funkcje banków	199
9.2. Kreacja pieniądza bankowego	201
9.3. Rynek usług bankowych	204
9.4. Pojęcie i rola kredytu	208
9.5. Kryteria podziału i rodzaje kredytów	210
Zadania sprawdzające	212
Rozdział 10. Stopa procentowa i kurs walutowy a przedsiębiorstwo (Kazimierz Meredyk, Henryk Wnorowski)	219
10.1. Wstęp	219
10.2. Znaczenie ogniw handlowych w przedsiębiorstwie	220
10.3. Systemy kursu walutowego	223
10.4. Mikroekonomiczna efektywność handlu zagranicznego	227
10.5. Graniczny kurs dewizowy (GKD)	229
10.6. Mechanizm i formy rozliczeń międzynarodowych	230
Zadania sprawdzające	234
Rozdział 11. Teoria produkcji (Kazimierz Meredyk)	237
11.1. Jednoczynnikowa funkcja produkcji	237
11.2. Dwuczynnikowa funkcja produkcji	239
11.3. Funkcja jednakowego produktu	240
11.4. Stopa wzrostu produktu	246
11.5. Relacje produktywności krańcowych jako podstawa relacji cen	247
Zadania sprawdzające	248
Rozdział 12. Efektywność i czynniki efektywności (Kazimierz Meredyk) ...	257
12.1. Pojęcie efektywności	257
12.2. Efektywność na poziomie firmy	258
12.3. Efektywność w skali społecznej	262
12.4. Czynniki wzrostu efektywności	263
Zadania sprawdzające	265

Rozdział 13. Innowacje i postęp techniczny (Kazimierz Meredyk)	271
13.1. Innowacyjność gospodarki	271
13.2. Wskaźnik ogólnej efektywności nakładów	279
13.3. Substytucyjny postęp techniczny	281
13.4. Niezależny postęp techniczny	284
Zadania sprawdzające	288
Rozdział 14. Wprowadzenie do teorii kosztów (Kazimierz Meredyk)	293
14.1. Cel działalności a koszty produkcji	293
14.2. Analiza krótkookresowa - wybór techniki a koszty	295
14.3. Analiza średniookresowa - koszty a rozmiary produkcji	299
14.4. Klasyfikacja kosztów	302
Zadania sprawdzające	303
Rozdział 15. Teoria równowagi przedsiębiorstwa (Kazimierz Meredyk) ...	309
15.1. Pojęcie optimum gospodarowania	309
15.2. Równowaga w warunkach konkurencji doskonałej	310
15.3. Problem struktury nakładów i prognozy rentowności	317
15.4. Równowaga monopolu czystego	318
15.5. Równowaga przedsiębiorstwa w warunkach dominacji celów załogi	320
Zadania sprawdzające	321

CZĘŚĆ II. MAKROEKONOMIA

Rozdział 16. Gospodarka narodowa jako podmiot (Kazimierz Meredyk)	329
16.1. Gospodarka narodowa a inne podmioty gospodarcze	329
16.2. Struktura gospodarki narodowej	330
16.3. Sprawność i dynamika gospodarki narodowej	333
Zadania sprawdzające	336
Rozdział 17. Rozwój i czynniki rozwoju gospodarczego (Ewa Gruszevska)	341
17.1. Pojęcie rozwoju gospodarczego	341
17.2. Pomiar rozwoju gospodarczego	345
17.3. Analiza rozwoju współczesnych gospodarek	349
Zadania sprawdzające	353
Rozdział 18. Struktura działowa i techniczna gospodarki narodowej i kierunki jej przemian (Kazimierz Meredyk)	357
18.1. Kierunki przemian strukturalnych	357
18.2. Kwestia działów pierwotnych i sektora surowcowego	358
18.3. Kryzys agrarny jako przejaw kryzysu strukturalnego w gospodarce	363

18.4. Tendencje rozwojowe sektora surowcowego	365
18.5. Efektywność sektora surowcowego	366
18.6. Cena zasobu naturalnego	370
Zadania sprawdzające	372

Rozdział 19. Struktura ilościowa gospodarki narodowej i rozrachunek produktu społecznego (Jerzy Grabowiecki) .....

19.1. PKB w gospodarce zamkniętej	380
19.1.1. Ruch okrężny płatności w gospodarce zamkniętej	380
19.1.2. PKB jako suma wydatków na dobra i usługi finalne	384
19.1.3. PKB jako suma wartości dodanej	385
19.1.4. PKB jako suma wynagrodzeń czynników wytwórczych	386
19.1.5. Przyptywy i odpływy w rachunku PKB	387
19.2. Rachunek PKB w gospodarce otwartej	388
19.2.1. Ruch okrężny płatności w gospodarce otwartej	388
19.2.2. PNB i mierniki pochodne	390
Zadania sprawdzające	393

Rozdział 20. Finanse publiczne i budżet państwa (Maciej Romatowski) .....

20.1. Rozmiary i struktura budżetu	399
20.2. Deficyt budżetowy i formy jego finansowania	403
20.3. Dług publiczny	407
20.4. Budżety lokalne	409
Zadania sprawdzające	410

Rozdział 21. Rynek i jego mechanizm (Henryk Wnorowski) .....

21.1. Pojęcie rynku	415
21.2. Mechanizm rynkowy - cena równowagi	418
21.3. Ograniczenia mechanizmu rynkowego	420
Zadania sprawdzające	426

Rozdział 22. Praca i rynek pracy (Adam Tomanek) .....

22.1. Komponenty rynku pracy	431
22.2. Nierównowaga na rynku pracy	438
22.3. Rodzaje bezrobocia	442
22.4. Bezrobocie w teorii neoklasyków i keynesistów	445
22.5. Bezrobocie równowagi	448
22.6. Państwo a rynek pracy	450
Zadania sprawdzające	453

Rozdział 23. Rynek kapitałowy (Munir Al-Kaber) .....

23.1. Kapitał w gospodarce współczesnej	459
23.2. Proces tworzenia kapitału. Akumulacja i oszczędności	461
23.3. Rynek wartości realnych	465

23.4. Rynek instrumentów pochodnych	468
23.5. Rynek pieniężno-kredytowy	470
Zadania sprawdzające	473

Rozdział 24. Rynek informacji i usług informacyjnych

(Maciej Romatowski)	477
24.1. Informacja jako kategoria ekonomiczna	477
24.2. System informacyjny	480
24.3. Rynek informacyjny	482
Zadania sprawdzające	486

Rozdział 25. Makroekonomiczna aktywność gospodarcza i cykliczne

wahania koniunkturalne (Aleksander Maksimczuk)	491
25.1. Wprowadzenie. Długookresowa aktywność gospodarcza	491
25.2. Pojęcie i charakterystyka cykli koniunkturalnych	492
25.3. Fazy cyklu koniunkturalnego	496
25.4. Różnorodność interpretacji przyczyn cykliczności	502
Zadania sprawdzające	506

Rozdział 26. Cena kapitału (Munir Al-Kaber) ..... 509 |

26.1. Akumulacja kapitału w gospodarce współczesnej	509
26.2. Rynki kapitałowe a cena kapitału	511
26.3. Kredyt i cena kapitału jako instrument polityki gospodarczej	514
Zadania sprawdzające	516

Rozdział 27. Mechanizm ekspansji gospodarczej

(Kazimierz Meredyk)	519
27.1. Społeczne przesłanki ekspansji gospodarczej	519
27.2. Produkt narodowy i jego źródła	521
27.3. Tempo wzrostu produktu	529
27.4. Technika produkcji jako czynnik wzrostu gospodarczego	533
Zadania sprawdzające	535

Rozdział 28. Instytucjonalne aspekty rozwoju gospodarczego

(Kazimierz Meredyk)	539
28.1. Pojęcie instytucji	539
28.2. Instytucje a gospodarka	541
28.3. Ustrojowe aspekty rozwoju gospodarczego	546
28.4. Polityka a gospodarka	548
28.5. Ideologia a gospodarka	551
Zadania sprawdzające	552

Rozdział 29. Instytucje a sprawność gospodarki

(Anna Gardocka-Jałowicz)	557
29.1. Instytucje a kapitał społeczny	557
29.2. Instytucje formalne i nieformalne a gospodarka	562
29.3. Teoria kosztów transakcyjnych a gospodarka	570
29.4. Teoria agencji a gospodarka	571
29.5. Teoria praw własności a gospodarka	572
Zadania sprawdzające	573

Rozdział 30. Konkurencyjność zewnętrzna gospodarki narodowej

(Henryk Wnorowski)	577
30.1. Gospodarka światowa i jej istota	577
30.2. Atuty gospodarki otwartej	580
30.2.1. Wpływ handlu zagranicznego na strukturę dochodu narodowego ..	581
30.2.2. Efektywnościowa funkcja handlu zagranicznego	582
30.2.3. Handel zagraniczny a wzrost dochodu narodowego	583
30.3. Definicja i istota konkurencyjności	585
30.4. Korzyści z handlu zagranicznego w świetle teorii wymiany międzynarodowej	587
30.4.1. Przedkapitalistyczne teorie wymiany	587
30.4.2. Klasyczne teorie wymiany	589
30.4.3. Teorie neoklasyczne	591
30.4.4. Współczesne teorie wymiany	594
30.5. Procesy integracyjne we współczesnej gospodarce światowej	595
30.5.1. Pojęcie międzynarodowej integracji gospodarczej	595
30.5.2. Istota międzynarodowej integracji gospodarczej	596
30.5.3. Formy międzynarodowej integracji gospodarczej	597
30.5.4. Unia Europejska - najbardziej dojrzały przypadek regionalnej integracji gospodarczej	599
30.6. Instytucjonalizacja gospodarki światowej po II wojnie światowej	601
30.7. Proces globalizacji we współczesnej gospodarce światowej	604
Zadania sprawdzające	608

Rozdział 31. Metoda badań nauk ekonomicznych (Kazimierz Meredyk) ....

31.1. Przedmiot badań nauk ekonomicznych	617
31.2. Metoda badań ekonomii	623
31.3. Ogólne metody badania rzeczywistości	630
Zadania sprawdzające	631

ROZDZIAŁ 16

GOSPODARKA NARODOWA

JAKO PODMIOT

„Każda gra wymaga reguł i arbitrów, aby uniknąć chaosu i dotyczy to również gry rynkowej.”

Joseph Stiglitz

16.1. Gospodarka narodowa a inne podmioty gospodarcze

Na podstawie pobieżnej analizy ilościowej procesu gospodarczego można wnioskować, że gospodarka narodowa jest sumą podmiotów niższych szczebli; cel ogólnogospodarczy jest równy sumie celów poszczególnych jednostek i zbieżny z nimi, produkt narodowy jest sumą efektów gospodarczych osiągniętych przez wszystkie przedsiębiorstwa, reguły postępowania i kryteria racjonalności pozostają takie same jak w poszczególnych przedsiębiorstwach, dotyczą jedynie agregatu o większych rozmiarach.

Gospodarka narodowa to ogół działań w obrębie państwa, realizowanych w interesie wszystkich obywateli, związanych z tworzeniem wartości komercyjnych i ich podziałem.

Otóż wnioski takie są tylko częściowo prawdziwe. Tak jak wiedza makroekonomiczna nie przystaje do realiów przedsiębiorstwa, tak doświadczenia z zakresu funkcjonowania małych firm nie przystają do reguł funkcjonowania całej gospodarki. Przede wszystkim ze względu na inny poziom szczegółowości zdobytej wiedzy i różne prawidłowości rządzące obydwooma agregatami.

Syntetyzując, umiejętność prowadzenia analiz i wnioskowania makroekonomicznego nie pokrywa się z potrzebami w tym zakresie na poziomie przedsiębiorstwa, a kwalifikacje odpowiednie na stanowisku ministra ds. gospodarki nie pokrywają się z kwalifikacjami dobrego przedsiębiorcy.

16.2. Struktura gospodarki narodowej

Po pierwsze, istnieje problem ogólnej sprawności funkcjonalnej gospodarki narodowej, czyli makroekonomicznej koordynacji działań gospodarczych i sterowania procesami rozwojowymi. Pojawia się tu wiecznie kontrowersyjna kwestia roli państwa (administracji) w gospodarce i stopnia wolności rynkowych (por. rozdz. 4). Po drugie, istnieje problem struktury gospodarki narodowej, czyli relacji między poszczególnymi częściami składowymi gospodarki, wyrastający ze sprzeczności między bieżącą sprawnością gospodarki a jej potrzebami rozwojowymi (por. tabela 16.1.).

Problem ogólnej sprawności funkcjonalnej to, inaczej biorąc, problem jakości systemu funkcjonowania gospodarki narodowej i całego społeczeństwa. Posiada on, z natury rzeczy, wymiar strategiczny i często sprowadzany jest do kwestii udziału mechanizmu rynkowego w procesie koordynacji działań społecznych. Tymczasem, na gruncie teorii, problem proporcji „ryнку” i państwa jest nierozstrzygalny z powodu znanych słabości w różnych sferach życia zarówno mechanizmu rynkowego, jak i administracyjnego.⁷⁸

Problemy związane z przemianami strukturalnymi gospodarki mają, jak wiele problemów społecznych, charakter trwały i polegają na konieczności (tendencji) permanentnego dostosowywania struktury produkcji, organizacji i nakładów do aktualnych potrzeb gospodarczych. A te ostatnie zmieniają się w procesie wzrostu gospodarczego.

---

⁷⁸ Jedną z zaskakujących tendencji współczesnej gospodarki jest utrzymywanie się, a czasem nawet rozwój, pozarynkowej produkcji społecznej. Nie może to dziwić, ponieważ szeroka gama społecznych działań nie posiada wymiaru sprawnościowego. Ponadto, istotny jest, jak się wydaje, wzrost ilości czasu wolnego oraz spadek jednostkowych kosztów informacji. Wszakże własność we współczesnej gospodarce to głównie własność intelektualna.

Przykładem egzotycznym może być sprawność systemu *hawala*, czyli przekazywania pieniędzy bez żadnej dokumentacji, poza systemem bankowym, na tak zwane „słowo honoru” (Arabowie, Hindusi, Pakiści). „Hawalę wymyślili Hindusi ponad tysiąc lat temu. Szybko spodobała się arabskim kupcom wędrującym z towarami Jedwabnym Szlakiem.” (M. Kazimierczyk, *Hawaladarzy - Bankierzy Wschodu i al-Kaidy*, „Gazeta Wyborcza”, 2005, nr 302).

Tabela 16.1.

Niektóre czynniki tworzenia PKB

Wyszczególnienie		1995	2000	2002	2003	2004	2005
Pracujący w tys.^a							
1.	OGÓŁEM	15 630	15 845	13 887	13 819	13 778	13 905
2.	Rolnictwo, łowiectwo i leśn.	3 942	4 033	2 442	2 435	2 425	2 424
3.	Rybacktwo	13	10	7	6	6	6
4.	Przemysł	3 812	3 283	3 001	2 967	2 998	3 003
	Górnictwo	375	241	213	202	195	188
	Przetwórstwo przemysłowe	3 159	2 793	2 548	2 531	2 576	2 594
	Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię i wodę	278	249	240	234	227	221
5.	Budownictwo	918	939	823	768	718	747
6.	Handel i naprawy	2 076	2 302	2 315	2 329	2 297	2 329
7.	Hotele i restauracje	203	223	220	221	227	233
8.	Transport, gospodarka maga- zynowa i łączność	863	831	779	766	758	748
9.	Pośrednictwo finansowe	256	288	298	285	286	307
10.	Obsługa nieruchomości firm	572	822	959	1 003	1 010	1 003
11.	Administracja publiczna, obrona narodowa, obowiąz- kowe ubezpieczenia społeczne i zdrowotne	743	836	866	880	885	900
12.	Edukacja	852	919	894	989	1 009	1 035
13.	Ochrona zdrowia i pomoc sp.	1 015	940	883	760	745	752
14.	Działalność usługowa komu- nalna, społeczna i indywidu- alna, pozostała	327	384	364	374	377	379
15.	Gospodarstwa domowe za- trudniające pracowników	38	35	36	36	37	39

^a Od 2002r. z pominięciem pracujących w gospodarstwach indywidualnych w rolnictwie.

Źródło: Rocznik Statystyczny RP 2006, GUS, Warszawa 2006, s. 689.

Struktura gospodarki to ogół elementów składowych tej gospodarki oraz związków ilościowych i funkcjonalnych między nimi (por. rozdz. 18). Z punktu widzenia skuteczności analizy ekonomicznej, należy, jak się wydaje, podkreślić: znaczenie struktury produkcji, struktury zatrudnienia, struktury podziału produk- tu, struktury organizacyjnej gospodarki oraz jej struktury technicznej.

Wydaje się, że jednym z podstawowych warunków tak zwanej ogólnej sprawności gospodarki narodowej jest właśnie równowaga strukturalna, czyli optymalny, względnie zrównoważony poziom rozwoju jej poszczególnych części. Stanowi on funkcję najbardziej syntetycznego miernika osiągniętego poziomu rozwoju gospodarczego, jakim jest produkt narodowy *per capita*. Innymi słowy, ważny jest nie tylko osiągnięty przeciętny poziom podstawowych wielkości gospodarczych, takich jak: produkcja, dochód, konsumpcja, zatrudnienie i stan świadomości, ale również ich społeczne i przestrzenne zróżnicowanie.

Chociaż równowaga strukturalna prowadzi z kolei do zaniku napięć (sprzeczności) społecznych i obniża poziom dynamiki gospodarczej⁷⁹.

Szczególnym przypadkiem makroekonomicznych kwestii strukturalnych jest problem równowagi, czyli równości (lub jej braku) między zagregowanym zapotrzebowaniem na produkty a ich dostawą. Są to zagadnienia o tyle ważne, że bez względu na poziom potencjału wytwórczego i produkcji, brak równowagi między zapotrzebowaniem na produkty a ich dostawą obniża sprawność gospodarowania. Jeżeli na przykład rzeczywiste rozmiary produkcji są mniejsze od potencjału, to wcześniej czy później znajdzie to swój wyraz w braku równowagi między dostawą a zapotrzebowaniem. A niepełne wykorzystanie potencjału to ewidentna strata ekonomiczna, kiedyś bowiem poniesiono koszty jego tworzenia, co oznacza, że aktualnie ponosi się koszty jego utrzymania.

Jeżeli struktura zapotrzebowania na produkty jest różna w danym miejscu i czasie od struktury samego produktu, to znaczy na rynku pewnych dóbr istnieje nadwyżka zapotrzebowania nad dostawą, a na rynku innych nadwyżka dostawy nad zapotrzebowaniem, to przy określonym poziomie produkcji stopień zaspokolenia potrzeb społecznych będzie mniejszy niż wówczas, gdy struktury te w pełni do siebie przystają. Brak równowagi zawsze więc oznacza wykorzystanie części posiadanych zasobów, czyli niższą efektywność gospodarowania.

Równowagi gospodarczej nie należy jednak fetyszyzować. Wszakże nie jest ona celem samym w sobie. Gospodarka, traktowana jako zbiór jednoczesnych działań wielkiej liczby podmiotów decyzyjnych, jest z natury rzeczy podatna na brak równowagi. Co więcej, równowaga jako „przyrodnia siostra” stagnacji jest zaprzeczeniem ruchu i dynamiki. Oznacza trwałość dotychczasowych struktur gospodarczych i utrzymanie osiągniętego już wcześniej poziomu produkcji. *Ergo* jest zaprzeczeniem postępu. Tymczasem gospodarka zarówno pod wpływem swych własnych wewnętrznych sił, jak i procesów zewnętrznych, zmienia się. Na

---

⁷⁹ Zasygnalizowano tu jedną z podstawowych sprzeczności strukturalnych, sprzeczność między dynamiką gospodarczą a równowagą. Sprzeczność ta jest przedmiotem, uświadamianym lub nie, w większości sporów z zakresu polityki gospodarczej.

przykład rośnie liczba ludności lub (i) rosną potrzeby jednostkowe. Ruch jest więc, ostatecznie biorąc, synonimem rozwoju, a ruch społeczny to łamanie istniejących struktur i barier, to łamanie dotychczasowej równowagi.

16.3. Sprawność i dynamika gospodarki narodowej

Poza problemami przemian strukturalnych i koordynacji działań w skali gospodarki narodowej, ważną kwestią makroekonomiczną jest kwestia poziomu rozwoju gospodarczego oraz możliwości jego podnoszenia. Składają się nań zarówno problemy związane z ogólnym poziomem produkcji i dochodów, jak i ich dynamiką. Są to w istocie problemy ogólnej sprawności gospodarki narodowej.

Podstawowym wyrazem makroekonomicznej sprawności gospodarki jest tak zwana kwestia dobrobytu społecznego. Kwestia dobrobytu i efektów gospodarczych zawsze ma charakter względny i stanowi funkcję osiągniętego dochodu *per capita* oraz jego społecznego zróżnicowania. Mechanizm wzrostu gospodarczego pozostaje, w każdym razie, mechanizmem autonomicznym i związany jest z dynamiką społecznych potrzeb. Lawinowe narastanie tych ostatnich wynika współcześnie z upowszechnienia informacji w skali globalnej oraz jej skutku psychologicznego, jakim jest efekt demonstracji.

Natomiast możliwości poprawy poziomu dobrobytu w czasie związane są z dynamiką procesów inwestycyjnych i procesami akumulacji. Względny niedostatek efektów i efektywności jest więc ważnym problemem społecznym, ale jeszcze ważniejszym wydaje się problem środków i możliwości ich realizacji. Pojawia się tu cała wiązka zagadnień dotyczących funkcjonowania gospodarki narodowej. Jedną z ważnych miar sprawności gospodarki jest w związku z tym stopa oszczędności i akumulacji.

Wynika z tego, że przedmiotem zainteresowań nauk ekonomicznych są nie tylko elementy składające się na gospodarkę w danym momencie (struktura!), ale również zmiany tych elementów w czasie. W szczególności zmiany, w świetle kryteriów społecznych, postępowe: wzrost produkcji, dochodów i wydajności pracy, ale również spadek kosztów jednostkowych.

Wyniki gospodarki polskiej w dwudziestoleciu 1990-2010 nie są jednoznacznie pozytywne, mimo dominacji pozytywnych i optymistycznych opinii na poziomie informacji powszechnej oraz głębokich zmian systemowych. Problemem pozostaje ciągle rosnący poziom długu publicznego oraz swoista petryfikacja tradycyjnego układu instytucjonalnego. Utrudnia ona uruchamianie najważniejszych we współczesnej gospodarce, a posiadających swe źródła w sferze świadomości społecznej, czynników ekspansji, takich jak: indywidualna aktywność, kreatywność i innowacyjność. Blokuje również działania państwa w tym kierunku działań (por. tabela 16.2.).

Tabela 16.2.

Wydatki brutto na badania i rozwój jako procent PKB

	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2003
Australia	-	1.62	-	1.70	-	-	-	-
Austria	1.49	1.57	1.59	1.59	1.60	1.63	1.63	2.19
Belgia	1.58	1.56	1.58	-	-	-	-	2.33
Kanada	1.60	1.60	1.58	1.60	1.60	1.61	-	-
Czechy	1.23	1.13	1.04	1.06	1.18	1.28	-	1.35
Dania	1.74	-	1.83	1.84	1.89	1.91	1.98	2.60
Finlandia	2.21	2.34	2.35	2.59	2.78	2.92	-	3.51
Francja	2.45	2.38	2.34	2.32	2.24	2.20	-	2.19
Niemcy	2.42	2.32	2.31	2.30	2.31	2.32	-	2.50
Grecja	0.48	-	0.47	-	0.50	-	-	0.62
Węgry	0.98	0.89	0.74	0.66	0.73	0.68	-	0.97
Islandia	1.34	1.39	1.54	-	1.84	2.03	1.86	-
Irlandia	1.20	1.31	1.36	1.42	1.43	-	-	1.12
Włochy	1.14	1.06	1.01	1.02	1.00	1.03	1.06	1.16 ^x
Japonia	2.88	2.84	2.98	2.83	2.91	-	-	3.12 ^x
Korea	2.30	2.58	2.68	2.79	2.89	-	-	-
Meksyk	0.22	0.29	0.31	0.31	0.34	-	-	-
Holandia	2.00	2.03	2.07	2.09	2.12	-	-	-
Nowa Zelandia	1.02	-	-	0.97	-	1.13	-	-
Norwegia	1.73	-	1.71	-	1.68	-	-	1.89
Polska	-	0.82	-	0.74	0.76	0.76	0.77	0.59
Portugalia	-	-	-	0.58	-	0.65	-	0.79
Hiszpania	0.91	0.85	0.85	0.87	0.86	0.88	-	1.11
Szwecja	3.39	-	3.59	-	3.85	-	-	-
Szwajcaria	-	-	-	2.74	-	-	-	-
Turcja	0.44	0.36	0.38	0.45	0.49	-	-	0.66 ^x
Wielka Brytania	2.11	2.02	1.95	1.87	-	-	-	1.87 ^x
Stany Zjednoczone	2.52	2.61	2.66	2.70	2.77	-	-	2.76
Ogółem OECD	2.19	2.14	2.16	2.18	2.21	-	-	-
Ameryka PŁN.	2.22	2.14	2.21	2.24	2.27	2.34	-	-
Unia Europejska	1.87	1.84	1.83	1.82	-	-	-	1.95
Kraje nordyckie	-	2.51	-	2.65	-	-	-	-

^x 2002

Źródło: Main Science and Technology Indicators, OECD Statistics, 1999, No. 2, Paris 2000, s. 16; Europe in Figures, Eurostat Yearbook 2005, Luxemburg 2005, s. 216.

Stopa wzrostu dochodu narodowego jest wprawdzie dodatnia od 1993 roku, ale jej przeciętny roczny poziom nie gwarantuje poprawy międzynarodowej konkurencyjności ani nie stwarza możliwości skrócenia dystansu rozwojowego w stosunku do czołowych gospodarek świata. Uporczywie utrzymuje się ujemne saldo obrotów bieżących z zagranicą (niska konkurencyjność rodzimych towarów na rynkach zagranicznych!) oraz tendencja do wzrostu zadłużenia.

Przyczyną jest najprawdopodobniej wyczerpywanie się tak zwanych „prostych rezerw”, czyli możliwości wzrostu produkcji w oparciu o dotychczasową strukturę gospodarki.

Odwroćenie spadkowej tendencji stopy wzrostu PKB nastąpiło wprawdzie w 2003 roku, ale powrót do jej stosunkowo wysokich wielkości przeciętnych z połowy lat 90-tych XX wieku jest jednak mało prawdopodobny. Chyba że nastąpi wyraźne zwiększenie popytu krajowego lub (i) eksportu. Tymczasem na dynamice popytu wewnętrznego ciąży jednak wysoki (i ciągle rosnący) poziom długu publicznego. Trzeba na przykład pamiętać, że średnia roczna stopa wzrostu produktu krajowego brutto p.c., w latach 1990-1997 (ok. 3%), ciągle była niższa od porównywalnej stopy konsumpcji (ok. 5%).⁸⁰

Problem dynamiki to w istocie problem długookresowej sprawności gospodarki narodowej, sprawności wykorzystywania zasobów już zgromadzonych oraz sprawności ich gromadzenia (akumulacji). Sprawność działań bieżących znajduje swoje odzwierciedlenia w osiągniętym poziomie wydajności pracy i zależy od: uzbrojenia pracy (wcześniej zgromadzonych zasobów!), kwalifikacji zatrudnionych i organizacji pracy, warunków naturalnych oraz jakości społecznych instytucji. Na obecnym poziomie rozwoju, kiedy w wyniku globalizacji procesów gospodarczych upowszechnił się dostęp do nowoczesnej techniki i rzeczowych czynników wytwórczych, szczególnego znaczenia nabrała ta ostatnia przesłanka wzrostu wydajności pracy: jakość społecznych instytucji⁸¹.

Akumulacja kapitału w gospodarce konkurencyjnej jest w przekroju makroekonomicznym wypadkową jednostkowych (mikroekonomicznych) decyzji, dotyczących podziału wytworzonego produktu. Również mechanizm akumulacji ma więc w gospodarce rynkowej charakter rynkowy. Natomiast sprawność procesu akumulacji to sprawność gromadzenia nadwyżki kapitałowej na poziomie przedsiębiorstwa i gospodarstwa domowego, przy minimalnej roli administracji państwowej.

⁸⁰ Obliczono na podstawie danych Rocznika Statystycznego RP 1998, op. cit., s. LIX.

⁸¹ Warto chyba przypomnieć, że instytucje społeczne, istotne z punktu widzenia gospodarczego, to społeczna postawa i stosowane w praktyce gospodarczej normy postępowania.

Nawet jeśli państwo nie podejmuje bezpośrednio określonych decyzji gospodarczych, to jednak jego rola pozostaje ogromna. Przede wszystkim za sprawą takich funkcji i problemów społecznych, których nie jest w stanie rozwiązać mechanizm rynkowy.

Zadania sprawdzające

Zadanie 1

Prawda czy fałsz?

1. Sprawność gospodarki znajduje swoje odzwierciedlenie w osiągniętym poziomie wydajności pracy.
2. O roli państwa w gospodarce świadczy udział wpływów i wydatków publicznych w dochodzie narodowym brutto.
3. Kwestia dobrobytu zawsze ma charakter względny i stanowi funkcję osiągniętego dochodu *per capita* oraz jego społecznego zróżnicowania.
4. W gospodarce autarkicznej handel zagraniczny ma niewielkie znaczenie.
5. W modelu wolnej konkurencji poziom wynagrodzeń i relacje dochodów wyznacza rząd.
6. System społecznej gospodarki rynkowej prowadzi do powszechnego egalitaryzmu.
7. PKB obrazuje rezultat działań wszystkich podmiotów gospodarki rynkowej.
8. Przykładem nieefektywności rynku są polaryzacja społeczeństwa oraz cykle koniunkturalne.

Zadanie 2

Wskaż prawidłowe odpowiedzi:

1. Do tradycyjnych funkcji państwa zalicza się:
  - a. funkcję dystrybucyjną,
  - b. zapewnienie bezpieczeństwa zewnętrznego, jak i wewnętrznego,
  - c. stabilizowanie gospodarki,
  - d. stymulowanie wzrostu.
2. Głównymi narzędziami polityki makroekonomicznej są:
  - a. kurs walutowy,
  - b. instrumenty fiskalne,
  - c. instrumenty monetarne,
  - d. wszystkie odpowiedzi są prawidłowe.

3. W krajach o gospodarce rynkowej jej strukturę kształtuje:
  - a. mechanizm rynkowy i konkurencja,
  - b. organy władzy centralnej,
  - c. organy władzy terenowej,
  - d. żadna z odpowiedzi nie jest prawidłowa.

4. W literaturze przedmiotu problem gapowicza wiąże się:
  - a. z istnieniem dóbr szczególnie niekorzystnych lub korzystnych społecznie,
  - b. z powstaniem zbyt dużych, nie akceptowanych społecznie różnic dochodów,
  - c. z istnieniem dóbr publicznych,
  - d. z występowaniem negatywnych efektów zewnętrznych.

Zadanie 3

Uporządkuj poniższe zdania:

1. Gospodarka narodowa to ...
  2. Jedną z podstawowych miar sprawności gospodarki jest ...
  3. Efekty zewnętrzne to ...
  4. Niedoskonałość rynku to ...
  5. Podatek Pigou to ...
  6. Syntetyczny miernik osiągniętego poziomu rozwoju gospodarczego to ...
-
- a. ... korygowanie przez rząd kosztów prywatnych w sytuacji efektów zewnętrznych za pomocą podatków, opłat i dotacji.
  - b. ... ogół działań w obrębie państwa, realizowanych w interesie wszystkich obywateli, związanych z tworzeniem wartości komercyjnych i ich podziałem.
  - c. ... sytuacja, gdy funkcjonujący rynek nie zapewnia osiągnięcia, w punkcie równowagi efektywnej w *sensie Pareta*, alokacji czynników wytwórczych.
  - d. ... produkt narodowy *per capita*.
  - e. ... stopa akumulacji.
  - f. ... skutek transakcji rynkowych oddziałujący na osoby, które w nich nie uczestniczyły.

Odpowiedzi

Zadanie 1

1 - prawda, 2 - prawda, 3 - prawda, 4 - fałsz, 5 - fałsz, 6 - fałsz, 7 - prawda, 8 - prawda.

Zadanie 2

1 - b, 2 - d, 3 - a, 4 - c.

Zadanie 3

1 - b, 2 - e, 3 - f, 4 - c, 5 - a, 6 - d.

Zadanie 4

1 - dekapitalizacja, 2 - rynek, 3 - podatek, 4 - efektywność, 5 - Pareta, 6 - państwo, 7 - leseferizm, 8 - własność, 9 - akumulacja, 10 - wydajność, 11 - monetaryzm, 12 - monopole, 13 - stabilizacyjna, 14 - wykształcenie, 15 - konsumpcja.

Hasło: Interwencjonizm.